

ผู้สอบบัญชีกับสัญญาณเตือนภัย

ความเสี่ยงในการสอบบัญชี หมายถึง โอกาสที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่อการเงินผิดพลาด ความเสี่ยงนี้เป็นผลมาจากการปฏิบัติงานตรวจสอบที่ไม่พบข้อผิดพลาดของรายการและข้อมูลที่มีสาระสำคัญอันมีผลต่อการตัดสินใจทางการเงินโดยรวม ตัวอย่างเช่น ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่อการเงินอย่างไม่มีเงื่อนไขทั้งๆ ที่งบการเงินนั้นมีข้อผิดพลาดที่เป็นสาระสำคัญ ผู้สอบบัญชีอาจถูกเรียกให้ชี้แจงตอบคำถามเกี่ยวกับรายงานของผู้สอบบัญชีที่น่าสงสัย ความเสี่ยงดังกล่าวทำให้ผู้สอบบัญชีเสียชื่อเสียงหรือถูกฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย ความบกพร่องนี้ไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ลงทุนหรือผู้ถือหุ้นที่ถูกจูงให้หลงผิดเท่านั้น แต่ยังทำให้ข้อมูลทางการเงินและการเงินในภาพรวมผิดพลาด ซึ่งเป็นการอำพรางให้กลไกในระบบเศรษฐกิจของประเทศเดินหลงทางตามไปด้วย

ในการปฏิบัติงานสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีจะเผชิญกับความเสี่ยงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันที่มีกระแสเรียกร้องให้ความสนใจต่อความถูกต้องของข้อมูลในงบการเงินมากขึ้น ผู้สอบบัญชีไม่อาจกำจัดความเสี่ยงให้หมดไปได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สอบบัญชีต้องวางแผนการตรวจสอบและเข้าใจถึงสัญญาณเตือนภัยที่เกิดขึ้นจากลูกค้า สัญญาณเตือนภัยหลายประการเป็นตัวชี้ให้ผู้สอบบัญชีต้องเพิ่มความระมัดระวังในการตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีที่เข้าใจสัญญาณ

* Ph.D. (Accounting) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กรรมการมาตรฐานการสอบบัญชี อนุกรรมการกลั่นกรองมาตรฐานการบัญชี
และคณะทำงานติดตามมาตรฐานวิชาชีพสากล สภาวิชาชีพบัญชีฯ

เตือนภัยจะสามารถตีความหมายและวางแผนการตรวจสอบ เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ ในทำนองตรงกันข้าม ผู้สอบบัญชีที่ไม่มีประสบการณ์ และไม่คุ้นเคยกับสัญญาณเตือนภัย อาจทำให้ไม่พบข้อผิดพลาดในการตรวจสอบ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอบบัญชีจะใช้วิจารณญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ (Professional Skepticism) ต่อสัญญาณเตือนภัยต่างๆ เพื่อให้สามารถวางแผนการตรวจสอบในการ ป้องกันความเสี่ยงจากการสอบบัญชี

วิจารณ์ญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ

มาตรฐานการสอบบัญชี ได้มีการระบุถึงความสำคัญของการใช้วิจารณญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพไว้ว่า การตรวจสอบงบการเงินมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถแสดงความเห็นต่องบการเงินว่า งบการเงินนั้นได้จัดทำในส่วนสาระสำคัญเป็นไปตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินหรือไม่ และการที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่องบการเงินได้นั้น ผู้สอบบัญชีจะต้องวางแผนและปฏิบัติงาน โดยใช้วิจารณญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพต่อข้อมูลเชิงการ โดยคำนึงถึงสถานการณ์แวดล้อมที่อาจมีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้มีการบิดเบือนข้อมูลในงบการเงินอย่างมีสาระสำคัญ ดังนั้น ผู้สอบบัญชีต้องใช้วิจารณญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพทุกครั้งที่ทำการตรวจสอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีสัญญาณเตือนภัยหรือสภาพการณ์แวดล้อมที่ผิดปกติ ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงที่จะทำให้งบการเงินแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ นอกเหนือไปจากสถานการณ์โดยทั่วไปที่คาดหวังไว้

สัญญาณเตือนภัย

ในการวางแผนการตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาและประเมินข้อมูล ซึ่งเป็นสัญญาณเตือนว่างบการเงินมีข้อสงสัยแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญหรือ

ไม่ ตัวอย่างของสัญญาณเตือนที่ผู้สอบบัญชีควรระวังจากการศึกษาลักษณะธุรกิจของลูกค้า มีดังต่อไปนี้

- นโยบายการบัญชีที่ไม่สมเหตุสมผล นโยบายการบัญชีเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นทางเลือกทางธุรกิจประเภทงบการเงิน เพื่อให้ฐานะการเงินและผลการดำเนินงานดูดี ดังนั้น ผู้สอบบัญชีต้องแน่ใจว่า หลักการบัญชีที่กิจการลูกค้าเลือกใช้นั้นยอมรับได้ สมเหตุสมผล และเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป เช่น นโยบายการรับรู้รายได้ การคิดค่าเสื่อมราคา และการตีราคาสินค้าคงเหลือ เป็นต้น

- วิธีปฏิบัติทางบัญชีที่ไม่เหมาะสมในเรื่องการรับรู้รายได้ หรือมีการรับรู้รายได้สำหรับรายการที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือรับรู้รายได้ทั้งๆ ที่มูลค่ามีสิทธิคืนสินค้า สัญญาณเตือนที่ผู้สอบบัญชีเจอ คือ มีรายการผิดปกติเกิดขึ้นใกล้วันปิดงบการเงินที่มีรายการขายสินค้าจำนวนมากใกล้วันสิ้นปี ผู้สอบบัญชีต้องสอบทานการรับรู้รายได้ ตรวจสอบรายการผิดปกติ รวมทั้งตรวจตัดยอดขาย และสอบทานรายการรับคืนสินค้าภายหลังวันที่ในงบการเงิน

- กิจการไม่ตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ ทั้งๆ ที่อายุหนี้ลูกหนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก สัญญาณเตือนนี้ส่งผลให้ผู้สอบบัญชีต้องพึงเล็งถึงความเพียงพอของบัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ โดยผู้สอบบัญชีต้องสอบทานผลการยืนยันยอดลูกหนี้ สอบทานการชำระหนี้ภายหลังวันที่ในงบการเงิน สอบทานหลักประกัน ตลอดจนสอบถามฝ่ายบริหารให้ได้รับคำตอบที่พอใจ

- กิจการขายผลิตภัณฑ์ซึ่งมีลักษณะที่จะต้องปรับปรุงสินค้าให้ทันสมัย และทันต่อเทคโนโลยี ผู้สอบบัญชีสอบทานรายการสินค้าคงเหลือแล้ว พบว่าสินค้าคงค้างในโกดังเป็นเวลานานและกิจการไม่ได้ตั้งสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัย สัญญาณเตือนนี้ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องพึงเล็งถึงความถูกต้องตามควรของการแสดงมูลค่าสินค้าคงเหลือ โดยปกติกิจการต้องตั้งบัญชีสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัยตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อให้สินค้าคงเหลือแสดงด้วยมูลค่าสุทธิที่คาดว่าจะขายได้ ผู้สอบบัญชีสามารถตรวจสอบรายการดังกล่าวได้โดยสอบทานรายการขายหรือรับคืนภายหลังวันที่ใน

งการเงิน และสอบถามฝ่ายบริหารถึงแผนการจัดการสินค้าคงเหลือ เพื่อพิจารณาถึงความเพียงพอของบัญชีสำรองเพื่อสินค้าล้าสมัย

- อัตรากำไรขั้นต้นของกิจการสูงกว่าอัตรากำไรขั้นต้นของปีก่อน หรือสูงกว่างบประมาณที่คาดไว้อย่างเป็นสาระสำคัญ ผู้สอบบัญชีต้องติดตามหาสาเหตุของผลแตกต่างและต้องพอใจในคำตอบที่ได้รับ อัตรากำไรขั้นต้นที่แตกต่างกันอย่างเป็นสาระสำคัญ อาจมีสาเหตุมาจากยอดขายและยอดซื้อที่บันทึกผิดพลาด

- กิจการที่อยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังตกต่ำลงเรื่อยๆ อาจส่งผลให้มีแรงกดดันต่อฝ่ายบริหาร เช่น กิจการที่กำลังล้มเหลวหรือขาดแคลนเงินทุนดำเนินงาน อาจทำให้ฝ่ายบริหารจัดการทางการเงินไม่ตรงกับความเป็นจริง

- ฝ่ายบริหารของกิจการได้ผลตอบแทนโดยมีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับกำไรสุทธิหรือรายได้ เงื่อนไขของการได้รับผลตอบแทนดังกล่าวเป็นสัญญาณเตือนให้ผู้สอบบัญชีต้องระมัดระวังว่า ยอดขายหรือกำไรของกิจการ อาจสูงเกินความเป็นจริง นั่นคือ กิจการลูกค้าน่าจะมีการรับรู้รายได้ต่างๆ ที่ยังไม่ควรรับรู้ตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป หรือเลื่อนการรับรู้ค่าใช้จ่ายที่ต้องรับรู้ออกไป โดยตั้งเป็นค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชีต่างๆ ที่กิจการต้องรับรู้รายการดังกล่าว เป็นค่าใช้จ่ายในงบการเงินงวดปัจจุบัน

- กิจการลูกค้ามีการขายสินค้าหรือบริการที่มีการประกันหลังการขายหรือมีการขายสินค้าที่เปิดโอกาสให้มีการคืนสินค้าได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง สิ่งที่ผู้สอบบัญชีต้องระวังคือ จุดการรับรู้รายได้ของลูกค้าน่าจะมีความเพียงพอเหมาะสมของบัญชีสำรองต่างๆ

- การเปลี่ยนแปลงฝ่ายบริหารของกิจการลูกค้าในช่วงเวลาที่ตรวจสอบ อาจส่งผลกระทบต่อในการจัดทำงบการเงิน กล่าวคือ งบการเงินอาจมีข้อผิดพลาด เนื่องจากผู้บริหารคนใหม่ไม่มีประสบการณ์ หรือยังไม่คุ้นเคยกับวิธีปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจ หรือยังไม่เข้าใจถึงระบบการควบคุมภายในที่กิจการจะบังคับต้องมี

- กิจการมีรายการค้ากับบุคคลและกิจการที่เกี่ยวข้องกันเป็นจำนวนมาก รายการกับบุคคลและกิจการที่เกี่ยวข้องกันดังกล่าวอาจรวมรายการผิดปกติที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลของรายการ ตลอดจนพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้

- จากประสบการณ์การตรวจสอบที่ผ่านมา ผู้สอบบัญชีพบว่าการควบคุมดูแลและการบันทึกของกิจการไม่มีประสิทธิภาพ มีผลต่างระหว่างงบตามบัญชีกับยอดที่ตรวจนับเป็นจำนวนมาก และจากการสอบยอดการตรวจนับเป็นไปอย่างล่าช้า เมื่อผู้สอบบัญชีทราบสัญญาณเตือนเช่นนี้แล้ว ในปีนี้ผู้สอบบัญชีต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุมในการสังเกตการณ์ตรวจนับ โดยให้ผู้ช่วยที่มีความรู้และคุ้นเคยกับลักษณะธุรกิจองค์กร เข้าสังเกตการณ์ตรวจนับสินค้าคงเหลือและติดตามรายการปรับปรุงผลต่างระหว่างยอดตามบัญชีกับยอดที่ตรวจนับได้อย่างระมัดระวัง

- กิจการกระทบยอดบัญชีย่อยของลูกค้าหนี้การค้ากับบัญชีเดบิตย่อยอย่างล่าช้า และมีรายการที่ติดอยู่ในรายการกระทบยอดเป็นจำนวนมาก เมื่อมีสัญญาณเตือนเช่นนี้ ผู้สอบบัญชีต้องขอยืนยันยอดลูกหนี้เป็นปริมาณมาก และสอบถามความสมเหตุสมผลของรายการกระทบยอดดังกล่าว

- กรณีที่กิจการเปลี่ยนผู้สอบบัญชีบ่อยๆ ผู้สอบบัญชีคนใหม่ที่รับงานอาจตั้งข้อสงสัยถึงสาเหตุของการเปลี่ยนผู้สอบบัญชี ผู้สอบบัญชีคนเดิมอาจถอนตัว เนื่องจากลูกค้าจัดทำงบการเงินไม่ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่

- ผู้สอบบัญชีต้องเพิ่มความระมัดระวังมากเป็นพิเศษเมื่อตรวจสอบกิจการที่มีปัญหาดังนี้ โครงสร้างองค์กรและการแบ่งแยกหน้าที่ไม่เหมาะสม พนักงานบัญชีทำงานล่วงเวลามากเกินไป พนักงานขาดความรู้ความชำนาญในหน้าที่งาน พนักงานมีขวัญและกำลังใจตกต่ำ เนื่องจากสัญญาณเตือนเหล่านี้ อาจส่งผลให้กิจการจัดทำบัญชีผิดพลาด

- สัญญาณเตือนภัยทางการบริหาร เช่น ผู้บริหารระดับต่างๆ ลาออกบ่อยๆ ผู้บริหารมีชื่อเสียงในทางลบ ผู้บริหารไม่เข้าใจถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนที่มีผล

ต่อระบบการควบคุมภายใน และผู้บริหารมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมในการจัดทำงานการเงิน

- สัญญาณเตือนภัยทางการปฏิบัติงานของลูกค้า เช่น การแบ่งศูนย์ความรับผิดชอบโดยขาดระบบการวัดผลและติดตามผลการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานโดยขาดกิจกรรมการควบคุมและประเมินผล และมีสิ่งบอกเหตุทั้งจากปัจจัยภายนอกและภายในองค์กรเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ

- สัญญาณเตือนภัยทางการบัญชีอื่นๆ เช่น บัญชีย่อยและบัญชีคุมมีผลแตกต่างที่อธิบายไม่ได้ กิจการลูกค้าไม่ได้จัดทำบัญชีเงินฝากธนาคาร และพบข้อผิดพลาดอย่างมีสาระสำคัญจากการตรวจสอบในปีก่อนๆ

ที่กล่าวข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างของสัญญาณเตือนภัยซึ่งอาจส่งผลให้งบการเงินมีข้อผิดพลาดอย่างเป็นสาระสำคัญ ผู้สอบบัญชีต้องให้ความสนใจสัญญาณเตือนเหล่านี้ และแน่ใจด้วยว่า ผู้ช่วยของตนมีความคุ้นเคยและสามารถจัดการข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น ผู้สอบบัญชีอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบ เวลาที่ทำการตรวจสอบและกำหนดปริมาณการทดสอบ โดยการพิจารณาความเสี่ยงและสัญญาณเตือน และอาจขยายขอบเขตของการทดสอบให้มากกว่ากรณีปกติ หากเห็นว่ารายการนั้นๆ มีความเสี่ยงสูง เพื่อให้รายงานการเงินแสดงข้อมูลที่เชื่อถือได้ และเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้งบการเงิน

บทสรุป

การใช้วิจารณ์ญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพ ตลอดจนความเข้าใจในธุรกิจของกิจการลูกค้าจะช่วยให้ผู้สอบบัญชีสามารถประเมินความเสี่ยงวางแผน ปฏิบัติงานตรวจสอบ และประเมินหลักฐานการตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ ผู้สอบบัญชีต้องพิจารณาดังสัญญาณเตือน หรือสาเหตุที่ทำให้งบการเงินอาจแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอย่างเป็นสาระสำคัญ

การประเมินความมีสาระสำคัญเกี่ยวกับยอดคงเหลือของบัญชี หรือประเภทของรายการที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ จะช่วยให้ผู้สอบบัญชีสามารถตัดสินใจว่า จะตรวจสอบรายการใด และเลือกใช้วิธีการตรวจสอบใดที่มีความเสี่ยงในการสอบบัญชีให้อยู่ในระดับต่ำสุดที่ยอมรับได้

การวางแผนการสอบบัญชีจะช่วยให้ผู้สอบบัญชีแน่ใจว่า เรื่องที่สำคัญหรือสัญญาณเตือนได้รับการเอาใจใส่อย่างเหมาะสม และยังช่วยให้ผู้สอบบัญชีสามารถจัดการแก้ไข ปัญหาได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ในการนี้ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจและอุตสาหกรรมของกิจการลูกค้า เพื่อช่วยให้สามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ รายการ และการปฏิบัติงานของกิจการลูกค้า ซึ่งอาจมีผลกระทบที่สำคัญ ต่องบการเงิน ผู้สอบบัญชีต้องแสดงความเห็น ผู้สอบบัญชีสามารถหาความรู้เกี่ยวกับธุรกิจได้จากหลายแหล่ง เช่น รายงานประจำปี รายงานการประชุมของผู้ถือหุ้นและคณะกรรมการบริหาร การปรึกษากับฝ่ายบริหารและพนักงานของลูกค้า นโยบายและคู่มือการปฏิบัติงาน การตรวจเยี่ยมสถานที่และชมโรงงานของลูกค้า และการปรึกษากับฝ่ายบริหารและพนักงานของลูกค้าในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร โครงสร้างการจ้ององค์การ กฎระเบียบข้อบังคับใหม่ๆ ที่มีผลต่อลูกค้า ปัญหาด้านการเงินหรือบัญชี รายการระหว่างกิจการและบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนแปลงระบบบัญชีและระบบการควบคุมภายใน การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตหรือวิธีการจำหน่าย ฯลฯ จากข้อมูลดังกล่าว ข้างต้นจะช่วยให้ผู้สอบบัญชีสามารถระบุเรื่องที่ควรพิจารณาเป็นพิเศษในการตรวจสอบไว้ในแผนการสอบบัญชี เช่น นโยบายการบัญชีที่กิจการลูกค้าใช้อยู่และการเปลี่ยนแปลงของนโยบายการบัญชีเหล่านั้น มาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชีฉบับใหม่ๆ ที่มีผลต่อการตรวจสอบ สถานการณ์ที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ ความมีสาระสำคัญ การกำหนดเรื่องตรวจสอบที่สำคัญ ฯลฯ